

บทที่ 4

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมชนบท: กรณีศึกษา ผู้สูงอายุในจังหวัดราชบุรี” ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาชุมชนบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยมอญขนาดใหญ่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลอง มีประเด็นที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน อันมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชน การประกอบอาชีพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วง ซึ่งเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยภายนอกและภายในชุมชน ส่งผลกระทบต่อบทบาทของผู้สูงอายุ รวมทั้งคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านม่วง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบดังกล่าวย่อมมีทั้งผลเชิงบวกและเชิงลบต่อสภาพชุมชน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และตัวผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชน วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรม

ประวัติความเป็นมาของชาวมอญบ้านม่วงที่อพยพครอบครัวมาจากประเทศพม่า นั้น สอดคล้องกับเอกสารและงานวิจัยหลายเล่มที่ระบุตรงกันว่า ชุมชนมอญในเขตบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีนั้น มีบรรพบุรุษรุ่นแรกๆ อพยพมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา ราวรัชสมัยพระมหาธรรมราชา (พ.ศ.2112-2133) จนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2133-2148) โดยติดตามพระมหาคันฉ่อง ซึ่งเป็นพระสงฆ์เชื้อสายมอญ นิกายมหายาน เข้ามาตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำแม่กลอง ตั้งชื่อหมู่บ้านเหมือนภูมิลำเนาเดิมว่า “บ้านม่วง” อีกทั้งได้ตั้งวัดประจำหมู่บ้านชื่อ “วัดม่วง” เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 370 ปี ซึ่งไม่เพียงแต่ชุมชนคนมอญตำบลบ้านม่วงเท่านั้น ยังมีชุมชนตำบลท่าผา สวนกล้วย นครชุมน์ คุ้มพยอม หนองปลาหมอ เบิกไพร โปธาราม เขาช่องพราน สร้อยฟ้า ท่าชุมพล บางโตนด เจ็ดเสมียน เป็นต้น ต่อเนื่องไปถึงชุมชนในเขตจังหวัดราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครปฐม และเพชรบุรี ก็มีคนมอญตั้งชุมชนอยู่อีกหลายพื้นที่ วิถีการดำรงชีวิต วัด ตลอดจนงานรื่นเริง ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม การละเล่น พิธีกรรม อาหารการกิน ยังมีหลักฐานปรากฏชัดเจน (บุญยงค์ เกศเทศ, 2557: สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ, 2554 และ วีระพงษ์ มีสถาน, 2550)

นอกจากนี้ ชาวมอญในบ้านม่วงมีลักษณะคล้ายคลึงกับชุมชนมอญอื่นๆ บริเวณฝั่งแม่น้ำแม่กลองจากบ้านโป่ง-โพธาราม ที่มีชาวมอญอพยพเข้ามาอีกหลายครั้งนับตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น ทั้งอพยพมาจากพม่าโดยตรง และอพยพมาจากกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (บุทมธานี นนทบุรี สมุทรปราการ) และจากหมู่บ้านอื่นๆ ในบริเวณแม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากการย้ายถิ่นฐานหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่า หนีภัยสงคราม มาหาในกลุ่มเครือญาติเดียวกัน และการแต่งงาน (สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ, 2554)

สภาพชุมชนบ้านม่วงในอดีตที่เป็นชุมชนชนบท ลักษณะเป็นธรรมชาติมาก ไม่มีถนนหนทางที่สะดวกสบาย มีการเดินทางทางเท้าหรือเรือ ยังไม่มีไฟฟ้าหรือประปา อีกทั้งปัญหาจากน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี แต่เมื่อมีการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ และเขื่อนอื่นๆ ทำให้แก้ไขปัญหาน้ำท่วมและมีการ

บริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ ทำให้น้ำไม่ท่วม และชาวบ้านสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ ต่อยังมีเริ่มมีการสร้างถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เข้ามาในชุมชน ทำให้มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่ สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ (2554) อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนบ้านม่วงว่า ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมเริ่มเปลี่ยนแปลง การคมนาคมทางบกสะดวกขึ้นในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ทำให้ผู้คนชาวบ้านม่วงรุ่นใหม่เดินทางออกไปศึกษาทำงานที่อื่นมากขึ้น จึงเหลือแต่ผู้เฒ่าผู้มียายุอยู่ คนรุ่นใหม่จึงผูกพันเคร่งครัดในพุทธศานาน้อยลง แต่เมื่อมีการไหว้ผีบรรพบุรุษหรืองานบุญประเพณีที่ลูกหลานต้องกลับไปร่วมด้วยเสมอ นอกจากนี้ การที่บ้านม่วงตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันตก ซึ่งบริเวณบ้านโป่งฝั่งตะวันตกนี้จะไม่ค่อยได้รับการพัฒนาในเรื่องถนนหนทางดังเช่นฝั่งตะวันออกของบ้านโป่ง หรือเท่ากับสองฝั่งของโพธารามที่พัฒนาเร็วในเรื่องการคมนาคมทางบก โดยเฉพาะรถไฟและถนนทางเดินเลียบบ้านม่วง บ้านม่วงจึงเป็นชุมชนเล็กๆ ที่อยู่อย่างสงบเงียบ และสามารถดำรงวัฒนธรรมมอญอยู่ได้นานจนทุกวันนี้

สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ (2554) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวชุมชนบ้านม่วงเอาไว้ว่า ด้านวิถีชีวิตของชุมชนบ้านม่วงนั้น ในสมัยก่อนนั้น ชาวบ้านม่วงต่างเคร่งครัดในพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ยังสามารถดำรงวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของชาวมอญอยู่ได้มากกว่าชุมชนมอญอื่นในปัจจุบัน ในขณะที่สำเนียงภาษามอญของชาวบ้านม่วงมีลักษณะค่อนข้างแตกต่างจากสำเนียงภาษามอญในย่านลุ่มน้ำแม่กลอง (สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ, 2554)

ชาวบ้านม่วงมีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี และนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ล้วนมีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวที่แน่นแฟ้น ความผูกพันต่อชุมชน และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านม่วงยังมีการนับถือผีกันอยู่มาก โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ จะมีการเซ่นไหว้กันในเดือนหกของทุกปี โดยจะเป็นวันใดก็ได้ที่มีโชวันเสาร์ ซึ่งถือเป็นวันแข็ง ไม่ควรทำพิธีมงคล สมาชิกในครอบครัวจะได้รับการสอนให้รู้จักและนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูลของตน ทุกครอบครัวมักกำหนดให้ลูกชายคนโตเป็น “ต้นผี” หรือ “ผู้รับผี” ซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดการเลี้ยง และการทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดสิริมงคล โชคดี และมีความสุขในครอบครัว ญาติพี่น้องที่อยู่ไกลหรือไกล จะต้องกลับมาร่วมประกอบพิธี

การสร้างบ้านนั้นทุกเรือนจะให้ความสำคัญกับ “เสาเอก” ของบ้าน จะถือเป็นเสาหลัก เป็นเสาที่นับถือที่สุด เพราะเป็นที่ไว้ผีบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ทวด ถ้ามีการทำไม่ถูกต้อง เรียกว่า “ผิดผี” จะถือเป็นเรื่องใหญ่ และเชื่อว่าจะทำให้คนในครอบครัวเกิดเจ็บป่วย รักษาไม่หาย จะต้องมีการทำพิธี “ขอขมา” โดยการจัดพิธี “รำผีมอญ” ขึ้น ซึ่งนอกจากผีบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัวหรือตระกูลแล้ว ยังมีผีอื่นที่ชาวบ้านม่วงนับถือร่วมกัน คือ ศาลตันโพธิ์กลางทุ่งนา ศาลตันโพธิ์กลางหมู่บ้าน และศาลตันโพธิ์ในวัด

วัดม่วงเป็นศูนย์รวมจิตใจและการศึกษาของชาวบ้านม่วง ตลอดชีวิตของชาวบ้านม่วงนั้นเกี่ยวข้องกับวัดตลอด ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระโดยเฉพาะเจ้าอาวาสจึงมีบทบาททางด้านผู้นำจิตใจ การศึกษา และการพัฒนาชุมชน ในสมัยก่อนพ่อแม่จะพาลูกไปทำบุญที่วัดเสมอ และเด็กชายทุกคนจะส่งไปอยู่ประจำที่โรงเรียนเพื่อเล่าเรียนหนังสือมอญ โดยมีพระเป็นครูสอนการเขียน-อ่านภาษามอญ เด็กเหล่านั้นจะช่วยงานที่วัดด้วย เมื่อเรียนจบแล้วถึงวัยบวชก็จะบวชเรียนอีกอย่างน้อย 3 พรรษา ชาวบ้านม่วงจะเรียกคนที่เล่าเรียนหรือบวชเรียนแล้วว่า “คนได้หนังสือมอญ” และชายชาว

มอญที่อายุมากขึ้น บางทีนิยมบวชต่ออีกหลายพรรษา จึงมีความผูกพันกับวัดและพุทธศาสนามาก ส่วนเด็กหญิงมอญบ้านม่วงเริ่มมีโอกาสเรียนหนังสือ แต่เป็นการเรียนหนังสือไทย หญิงมอญนั้นจะขึ้นศาลาวัด กุฎิพระ หรือเข้าโบสถ์ไม่ได้ เพิ่งมาขึ้นโบสถ์ได้ในสมัยพระอาจารย์ลม (เจ้าอาวาสองค์เดิม) ต่อมาการเรียนอ่าน-เขียนภาษามอญของเด็กชายจะลดน้อยลง และมักเรียนตอนเย็นๆ หลังโรงเรียนเลิก และมักไม่ค่อยอยู่ประจำ

สำหรับการประกอบอาชีพในสมัยก่อนนั้น ชาวมอญบ้านม่วงส่วนใหญ่ยึดอาชีพหลัก คือ การทำนา ซึ่งมักจะทำนาหลังบ้าน หรือถัดจากแม่น้ำเข้าไป โดยอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ และคลองต่างๆ ที่เก็บน้ำไว้ในฤดูฝน และเป็นลำรางให้น้ำในแม่น้ำที่ไหลเอ่อล้นเข้าไปตามท้องทุ่งท้องนา

ก่อนสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ ชาวบ้านม่วงทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง ต้องอาศัยฝนฟ้าในฤดูฝน น้ำจะหลากน้ำปุ๋ยมา การทำนาในลักษณะนี้มักได้ผลไม่แน่นอน เพราะถ้าน้ำมาก ข้าวจะตาย แต่ถ้าน้ำน้อย ข้าวก็แห้งตาย นาในบ้านม่วงมักได้ในที่ดอนมากกว่า ที่ราบลุ่มจำนวนมากนั้นมักทำนาไม่ค่อยได้ผล เพราะน้ำแม่น้ำแม่กลองหลากท่วมอยู่เกือบทุกปี ชาวบ้านม่วงจึงประสบปัญหาทำนาไม่ได้ผล จึงมีฐานะไม่ดี การทำนาของชาวบ้านม่วงทำได้เพียงพอต่อการบริโภค ปีใดที่ได้ผลดีจะมีเหลือไว้แลกเปลี่ยนบ้าง เศรษฐกิจของบ้านม่วงจึงมีลักษณะแบบพอยังชีพ

เมื่อมีการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ การชลประทานค่อนข้างให้น้ำได้แน่นอน ในเขตชลประทานจึงสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง หันมาปลูกข้าวเหลืองประทิวที่รสชาติดีกว่า ราคาดีกว่า แต่เนื่องจากพื้นที่นาในเขตชลประทานของบ้านม่วงมีไม่มากนัก จึงไม่อาจทำให้ชาวบ้านม่วงร่ำรวยขึ้นมาได้มากนัก การทำนาในระยะหลังต้องพึ่งพาอาศัยปุ๋ยและยาฆ่าแมลงมาก จึงทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง นอกจากนี้ ถึงแม้ปัจจุบันการคมนาคมภายในหมู่บ้าน ระหว่างหมู่บ้านอื่นๆ กับตลาดโพธารามจะดีขึ้น มาก สะดวก รวดเร็ว มีถนนและสะพานเชื่อมข้ามแม่น้ำไปยังตลาดบ้านโป่ง น้ดกลางหมู่บ้านก็ยังจำเป็น เพราะเศรษฐกิจของชาวบ้านม่วงภายหลังไม่อาจดำรงในลักษณะแบบยังชีพได้อีกต่อไป ชาวบ้านพึ่งพาสินค้าภายนอกมากขึ้น และจำเป็นต้องใช้ระบบเงินตรา วิถีชีวิตชาวบ้านยังคงพึ่งพาการทำนาที่มีต้นทุนการผลิตสูง ไม่มีปลาและผักหญ้าให้จับและเก็บไปบริโภคได้ดีเท่าสมัยก่อน ชาวบ้านจึงต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการทำลายสิ่งแวดล้อมจากภายนอกหมู่บ้านที่กำลังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกวัน

สภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านม่วงในอดีตข้างต้นของ สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ (2554) สอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ แต่ผู้วิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตมากขึ้นกว่าสมัยก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรูปแบบการศึกษาสมัยใหม่ที่โรงเรียน การเข้าไปเรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ หรือเมืองอื่น การไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือโรงงานอุตสาหกรรมรอบชุมชนภายหลังจากเรียนหนังสือจบ การพึ่งพารูปแบบการทำนาสมัยใหม่อย่างมาก ทำให้มีต้นทุนการทำนาสูง และรายได้ไม่มาก ผลกระทบจากสารเคมีที่ใช้ในการทำนาค้างและมีผลต่อสุขภาพร่างกาย รวมทั้งรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น มีลักษณะเป็นสังคมแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทมากกว่ารูปแบบสังคมชนบทเหมือนในอดีต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการกลายเป็นเมืองของชุมชน (Urbanization) การกลายเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) ความทันสมัย (Modernization) และทุนนิยม (Capitalism) ที่เป็นปรากฏการณ์สำคัญของชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและเชิงลบแก่ชาวบ้านด้วย

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพชุมชน วิถีชีวิต และการประกอบอาชีพดังกล่าว แม้ว่าความสัมพันธ์กับภายนอกมีส่วนทำให้ชุมชนบ้านม่วงเกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในทั้งลักษณะสร้างสรรค์ และลักษณะถูกทำลาย ท่ามกลางระบบทุนนิยมจากภายนอกกำลังทำลายโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจหมู่บ้านแบบเดิมให้แตกสลาย สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ (2554) ได้เสนอในแง่ดีว่า ชาวบ้านม่วงผู้สูงอายุเท่านั้นยังอยู่ในหมู่บ้าน และต่างยังพยายามยึดวัฒนธรรมวิถีชีวิตเก่าๆ อยู่โดยการยึดถือความเชื่อเรื่องผีและเครื่องครัดในพุทธศาสนาสืบเนื่องมา การนับถือผีนี้มีทำให้ครอบครัวของชาวบ้านม่วงมีความสัมพันธ์ภายในหมู่เครือญาติที่แน่นแฟ้น และเป็นพื้นฐานที่ดีในการควบคุมคนในชุมชนบ้านม่วงให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงที่แตกต่างจากการศึกษาของ สุภาภรณ์ จินตามณีโชติ (2554) เนื่องจากประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชาวมอญที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านม่วงนี้ กำลังเผชิญกับความท้าทายอย่างรุนแรงจากสาเหตุหลายประการ อาทิ การที่ผู้สูงอายุที่มีความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม เสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก การที่คนหนุ่มสาวไปประกอบอาชีพนอกชุมชน สามารถเลี้ยงดูตัวเองได้ และไม่ให้ความสนใจต้องประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชาวมอญดั้งเดิม รวมทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม วิทยาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากภายนอกที่เข้ามาสู่ชุมชน ย่อมมีผลทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมลดความสำคัญ ลดรูปแบบ ลดรายละเอียดไปมาก และอาจจะสูญหายไปไม่ช้า ไม่ว่าจะเป็นภาษา ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาต่างๆ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้สูงอายุจำนวนมากวิตกกังวล

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนของชาวมอญของ สุภรณ์ โอเจริญ (2541) ที่ในภาพรวมพบว่า การที่ชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน ทำให้มีการผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เนื่องจากว่ามีปัจจัยต่างๆ ทางสังคมที่เอื้อต่อการผสมกลมกลืน เป็นต้นว่า ความคล้ายคลึงกันในด้านรูปร่างหน้าตา อาชีพการทำนา การนับถือศาสนาพุทธนิกายเดียวกัน แต่กระบวนการผสมกลมกลืนเป็นไปอย่างเชื่องช้า เพราะในระยะแรกชาวมอญยังอยู่รวมกลุ่มในหมู่ของตน และยังไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งปัจจัยการดำรงชีพจากภายนอก เพราะเป็นสังคมที่เลี้ยงตัวเองได้ นอกจากนี้ อุปสรรคในด้านภาษาและสภาพภูมิศาสตร์ที่กั้นการติดต่อกับภายนอก ทำให้มีการติดต่อกับสังคมภายนอกน้อยมากจนเกือบจะไม่มี ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น สังคมขยายขอบเขตกว้างของออกไป ปัจจัยความคล้ายคลึงด้านต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะด้านศาสนา ได้เป็นเครื่องชักนำให้มีการติดต่อกันมากขึ้น ประกอบกับการรับอิทธิพลความเจริญจากสังคมภายนอก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม ขณะเดียวกันก็ได้ทำลายรูปแบบของสังคมและประเพณีความเชื่อเก่าๆ ลง ทำให้ได้ใกล้ชิดกับคนไทยมากขึ้น นำไปสู่การผสมกลมกลืนที่ละเล็กละน้อย มีการรับอิทธิพลของกันและกัน ภาษา มอญเริ่มใช้น้อยลง มีการแต่งงานกับคนไทย และชนบประเพณีความเชื่อต่างๆ ก็ค่อยเสื่อมไป นอกจากนี้ นโยบายของรัฐไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การปกครองคณะสงฆ์ ตลอดจนการทำให้คนมอญมีฐานะเท่าเทียมกับคนไทยตามกฎหมาย ยังเป็นแรงผลักดันที่มีประสิทธิภาพมากในการเร่งให้เกิดการผสมกลมกลืน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวมอญจะมีแนวโน้มในการผสมกลมกลืนเป็นไทยมากขึ้นตามลำดับ แต่ระดับขั้นของการผสมกลมกลืนในหมู่บ้านแต่ละแห่งมีมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถาน

ที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศ ตลอดจนอาชีพ ซึ่งจะเป็นอุปสรรคหรือเครื่องส่งเสริมการผสมกลมกลืนแต่ละแห่ง

สุภรณ์ โอเจริญ (2541) ได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในประเด็นต่างๆ พบว่าลักษณะโดยทั่วไปของวัดไทยกับวัดมอญนั้นไม่แตกต่างกัน เพราะนับถือพระพุทธเจ้าองค์เดียวกัน แต่ในด้านวิถีปฏิบัติต่างกัน วัดมอญและพระมอญเคร่งครัดในระเบียบวินัยมากกว่า จึงดูน่าเลื่อมใสมากกว่า รวมทั้งภาษาที่ใช้สวดในวัดด้วย

ชาวมอญยังคงเคร่งครัดและเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา มาก ส่วนมากไปวัดทุกวันพระและเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษสงกรานต์ และเข้าหรือออกพรรษาเพื่อทำบุญตามประเพณีหรือชาวมอญที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไปที่อยู่บ้านว่างๆ ก็มักจะไปวัดทุกวัน เพื่อไหว้พระและช่วยงานของวัด คนมอญมักจะเลือกที่จะไปวัดมอญประจำหมู่บ้าน เพราะใกล้ สะดวก และคุ้นเคย โดยเฉพาะเทศกาลสงกรานต์จะต้องกลับไปทำบุญที่วัดประจำหมู่บ้านของตน ชายชาวมอญผ่านการบวชมาแล้วเกือบทุกคน ชาวมอญเห็นว่าวัดมอญเคร่งในระเบียบวินัยมากกว่า โดยเลือกที่จะบวชที่วัดมอญประจำหมู่บ้านของตน ตามพิธีแบบมอญ เพราะใกล้บ้าน ญาติโยมจะไปทำบุญได้สะดวก และมีความรู้สึกว่าเป็นวัดของพวกเขาอีกทั้งยังได้เรียนรู้ภาษามอญในระหว่างที่บวชด้วย

ภาษาและชนบประเพณี ตลอดจนความเชื่อ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของชาวมอญที่แตกต่างไปจากชาวไทย ในระยะแรกชาวมอญสามารถรักษาเอกลักษณ์ดังกล่าวไว้ได้เป็นอย่างดี เพราะยังอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในหมู่บ้านเดียวกันและค่อนข้างจะโดดเดี่ยว ต่อมาเมื่อมีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากขึ้น อิทธิพลจากภายนอกได้เข้ามาปะปนอยู่ในสังคมมอญ ทำให้ไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ด้านภาษาและชนบประเพณีไว้อย่างสมบูรณ์ได้ เพราะการติดต่อกับภายนอกไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจหรือสังคม ทำให้มีความจำเป็นต้องหันมาใช้ภาษาไทยเพิ่มขึ้นอีกภาษาหนึ่ง สังคมมอญยิ่งเปิดออกกว้างมากขึ้นเท่าใด การใช้ภาษาไทยก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น และในขณะเดียวกันภาษามอญกลับใช้น้อยลง ทำให้ภาษามอญค่อยๆ เสื่อมไปจนปรากฏว่าชาวมอญบางกลุ่มในปัจจุบันไม่สามารถพูดภาษามอญได้ ยิ่งภาษาเขียนด้วยแล้วยังมีการเรียนการสอนกันน้อยมาก

นอกจากภาษาจะค่อยๆ เสื่อมไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว นโยบายของรัฐบาลในการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังเป็นแรงผลักดันที่มีผลอย่างมากที่ทำให้มีการใช้ภาษามอญลดน้อยลง กล่าวคือ ก่อนหน้าที่จะมีการปฏิรูปการศึกษานั้น เด็กมอญเข้ารับการศึกษาที่วัดมอญประจำหมู่บ้านและใช้ภาษามอญในการเรียนการสอน หลังจากที่มีการปฏิรูปการศึกษาแล้ว รัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาโดยตรง ได้สร้างโรงเรียนหลวงขึ้นแทนโรงเรียนวัดที่เคยสอนกันมาอย่างไม่มีหลักสูตรและกฎเกณฑ์ โรงเรียนหลวงที่ตั้งขึ้นส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในวัดนั้นๆ แต่รับนโยบายและหลักการไปจากส่วนกลางคือรัฐบาล วัดมอญก็เช่นกัน ได้สอนตามหลักสูตรและใช้แบบเรียนที่รัฐบาลกำหนด ที่สำคัญคือใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอนทั้งหมดแทนภาษามอญ ส่วนการศึกษาของฝ่ายพระสงฆ์นั้นหันมาศึกษาเล่าเรียนตามแบบไทยเช่นกัน บทบาทของรัฐบาลในด้านการศึกษาดังกล่าวทำให้มีการใช้ภาษาไทยแพร่หลายยิ่งขึ้นในหมู่ชาวมอญโดยทั่วไปทั้งในและนอกวัด ชาวมอญจึงค่อยๆ ถูกกลืนในด้านภาษา ในปัจจุบันวัดมอญที่มีการสวดและเทศน์ภาษามอญลดจำนวนลง ส่วนมากในผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังคงใช้ภาษามอญได้อย่างคล่องแคล่ว นอกนั้นมักใช้ทั้งภาษามอญและภาษาไทย

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของชาวมอญ ก็อยู่ในสภาพที่กำลังเสื่อมไป เช่นเดียวกับภาษา และดูเหมือนว่าจะสูญไปเร็วกว่าภาษาด้วย เพราะในบางพื้นที่ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีจางลงมาก การรำผีหรือการทำพิธีต่างๆ เกี่ยวกับการนับถือผีก็พลอยสูญไปด้วย เพราะไม่มีคนทำเป็น การรำผีหรือการทำพิธีเกี่ยวกับผีนั้นถ้าไม่รู้จริง ทำไปอย่างผิดๆ ถูกๆ ก็จะเป็นโทษมากกว่าไม่ทำเสียเลย อีกประการหนึ่ง ในสมัยหลังนี้ผู้คนเสื่อมศรัทธาและเห็นว่าไม่ศักดิ์สิทธิ์ แต่เห็นสิ่งอื่นใด การที่ไม่มีชาวมอญทำพิธีเหล่านี้ได้ก็คงจะเป็นเพราะอุปสรรคในด้านอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ค่อนข้างห่างเหินจากขนบประเพณีของตน นานเข้าขนบประเพณีเหล่านั้นก็เลือนไป ในชั้นหลังนี้ จึงทำกันไม่เป็น

สำหรับชาวมอญที่ยังนับถือผีอยู่นั้น บางส่วนมีความเชื่อถืออย่างมาก ถ้าไม่เชื่อจะมีอันเป็นไป และรู้สึกเสียดายที่ไม่มีกรรำผีแล้ว แต่บางส่วนไม่ได้เชื่อทั้งหมด แต่เชื่อและปฏิบัติตามประเพณีต่อกันลงมาเท่านั้น ส่วนคนที่ไม่นับถือผีแล้วเห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่มีเหตุผล ไม่มีมูลความจริง และเห็นว่ากรรำผีไม่มีประโยชน์และไม่มีหลักฐานหรือเหตุผลมายืนยันหรือพิสูจน์ได้ ส่วนบางรายที่ไม่เชื่อถือในเรื่องนี้อาจจะไม่ปฏิบัติตามประเพณี

การที่ความเชื่อเกี่ยวกับการรำผีค่อยๆ จางลง มีเพียงไม่กี่คนที่จะเข้าใจอย่างลึกซึ้งและยังเชื่อถืออย่างแน่นแฟ้น และผู้ที่ประกอบพิธีที่รู้และเข้าใจในพิธีส่วนมากจะเป็นคนที่มีอายุแล้ว ถ้าคนเหล่านั้นเสียชีวิตไปคงจะหาผู้มาทำแทนได้ยาก เพราะคนในวัยหนุ่มสาวปัจจุบันนอกจากจะไม่เข้าใจเรื่องราวหรือรายละเอียดอย่างลึกซึ้งแล้ว ยังไม่ค่อยเชื่อถือด้วย แม้ว่าชุมชนบ้านม่วงจะยังมีการรำผีมากกว่าพื้นที่อื่น แต่ก็ลดลจจำนวนลงไปจากเดิม และมีแนวโน้มว่าความเชื่อในเรื่องนี้ค่อยๆ ลดลงเช่นเดียวกัน แต่ช้ากว่าตำบลอื่น

การรับวิทยาการและความเจริญจากภายนอกทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อมให้ทันสมัยขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้มีผลต่อการผสมกลมกลืนเป็นไทยโดยตรง แต่การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ก็ทำลายเอกลักษณ์ของความเป็นมอญลง และทำให้ชาวมอญใกล้ชิดกับสังคมภายนอก คือสังคมไทยยิ่งขึ้น นำไปสู่การผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ง่ายในเวลาต่อมา หลังจากที่ได้มีการติดต่อกับสังคมภายนอกแล้ว ก็มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและอารยธรรมซึ่งกันและกัน มีการติดต่อค้าขายโดยผ่านตลาด ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป มีความจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น เพราะไม่สามารถจัดหาสิ่งต่างๆ แก่ตนเองได้เหมือนแต่ก่อน อิทธิพลความเจริญจากสังคมภายนอกได้เปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น สะดวกสบายขึ้นกว่าเดิม ขณะเดียวกันก็ได้ทำลายรูปแบบของสังคมและความเชื่อเก่าๆ ลง อาทิ ความเจริญด้านสาธารณสุข ปัจจุบันชาวมอญส่วนใหญ่มีการปรับตัวให้ทันสมัยขึ้น รู้จักและให้ความนิยมที่จะรับบริการด้านการแพทย์สมัยใหม่ยิ่งกว่าการรักษาแบบโบราณทางไสยศาสตร์ ซึ่งทั้งการรักษาจากแม่มด หมอผี คนทรง แล้วแต่ว่าสาเหตุของโรคนั้นเกิดจากอะไร ซึ่งมีผลทำให้มีการติดต่อและต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น และนำไปสู่การรับอิทธิพลจากภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย เพราะบริการด้านการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถหาได้ภายในหมู่บ้านของชาวมอญ จึงมีส่วนทำให้ชาวมอญไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นมอญไว้ได้ ยังทำให้มีการติดต่อกับสังคมไทยภายนอกกว้างขวางขึ้น ซึ่งมีผลต่อการผสมกลมกลืนเป็นไทย

นอกจากนี้ สุภรณ์ โอเจริญ (2541) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงเอาไว้ที่น่าสนใจว่า ในสมัยก่อนนั้น สถานที่ตั้งและลักษณะภูมิประเทศของ

ตำบลบ้านม่วงนั้นอยู่ห่างจากตัวเมืองออกไป แม้จะมีทางรถยนต์แยกจากถนนใหญ่ (ทางหลวง) เข้าถึงตัวหมู่บ้าน แต่ก็ไม่ค่อยมีรถเล่นเข้าออกประจำ ชาวมอญในหมู่บ้านนั้นติดต่อกับสังคมภายนอกโดยใช้วิธีเดินเข้าออกหมู่บ้าน หรือขี่จักรยาน หรืออาศัยเรือในเส้นทางแม่น้ำราชบุรีที่อยู่อีกฟากหนึ่งของหมู่บ้าน หมู่บ้านมอญที่บ้านม่วงอยู่ในลักษณะที่ค่อนข้างโดดเดี่ยวจากชุมชนใหญ่ มีการติดต่อกับภายนอกและรับอิทธิพลความเจริญจากภายนอกน้อยกว่าชุมชนอื่น อีกทั้งบ้านม่วงมีฐานะค่อนข้างยากจน จึงมีสภาพความเป็นอยู่ไม่ดีมากนัก อาชีพหลักคือการทำนา จึงมีการรวมกลุ่มในหมู่พวกของตนเองมากกว่า จึงยังคงรักษาความเป็นมอญและประเพณีมอญ เช่น การรำผี และภาษามอญได้มากกว่าชุมชนอื่น แต่ด้านฐานะและอาชีพแล้ว

บ้านม่วงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนเป็นไทยน้อยกว่าตำบลอื่น เพราะไม่ค่อยได้ติดต่อกับคนภายนอกเท่าใดนัก ส่วนใหญ่ยังมีความสัมพันธ์กับคนภายในกลุ่มอยู่มาก ยังคงรักษาภาษามอญ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อไว้ได้ดีกว่าตำบลอื่นซึ่งเสื่อมไปมากและเร็ว โดยเฉพาะเรื่อง การรำผีนั้นยังคงมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เป็นเรื่องจริงจึงเชื่อถืออย่างมาก แต่ก็มีแนวโน้มที่จะเสื่อมลงเช่นกันแม้ว่าจะช้ากว่าตำบลอื่นก็ตาม

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสภาพชุมชน วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านม่วงในปัจจุบันที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ อาจแสดงให้เห็นว่ามีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่รวดเร็วและรุนแรงมากยิ่งขึ้น มีผลทำให้ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาต่างๆ ของชาวมอญบ้านม่วงเสื่อมและหายไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งสมควรได้รับการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป

การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า การพิจารณาเกี่ยวกับนิยามความสูงอายุของตนเองนั้น ผู้สูงอายุส่วนมากมองว่าตนเองเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว โดยพิจารณาจากสังขารหรือร่างกายเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดความสูงอายุจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (Physiological Aging หรือ Biological Aging) และการปฏิบัติหน้าที่ทางร่างกาย (Body Function) ที่กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายนี้จะเพิ่มขึ้นตามอายุในแต่ละปี ทั้งนี้ บุคคลจะมีการเสื่อมของสรีระที่แตกต่างกัน

ในขณะที่ผู้สูงอายุบางรายพิจารณาจากอายุ 60 ปี คือการเกษียณอายุแบบราชการ หรือการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดความสูงอายุจากบทบาททางสังคม (Sociological Aging) ที่บทบาทหน้าที่ทางสังคมและความรับผิดชอบในการทำงานเปลี่ยนแปลงไป ความสามารถในการประกอบอาชีพ (Occupation) ที่แสดงถึงความเสื่อมถอยทางสภาพร่างกายและมียัยเกินกว่าวัยที่จะอยู่ในกำลังแรงงาน และประเพณีนิยม (Tradition) ที่ยึดตามเกณฑ์ที่ออกจากงานซึ่งมีความแตกต่างในแต่ละประเทศ

ผู้สูงอายุอีกส่วนหนึ่งมองว่าตนเองยังทำงานได้ไหว ต้องทำมาหากินและประกอบอาชีพต่อไปจนกว่าจะทำไม่ไหว ควรเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เป็นประจำ ไม่ทำให้จิตใจเครียด และควรเข้าวัด ไม่ควรทำตัวให้ว่างโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดความสูงอายุจากความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-concept) ซึ่งหากผู้สูงอายุยังมีสภาพร่างกายที่แข็งแรง มีความกระตือรือร้น มี

มุมมองเชิงบวกต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองว่ามีความรู้ความสามารถและสามารถพึ่งตนเองดูแลตัวเองได้ ย่อมจะมีส่วนผลักดันให้ผู้สูงอายุยังสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของตนเองและเศรษฐกิจสังคมโดยรอบได้ และการปฏิบัติหน้าที่ทางด้านจิตใจ (Mental Function) แสดงว่าผู้สูงอายุยังมีแรงจูงใจในการใช้ชีวิตและการทำงานอยู่

สภาพดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุทธิศา ปลื้มปิติวิริยะเวช (2558) ที่พบว่าการนิยามความเป็น “คนแก่” ของผู้สูงอายุจีน มีความหลากหลายและมีผลต่อการจัดการความแก่ กล่าวคือ ความเป็นคนแก่ของคนจีนนิยามจากการยุติบทบาทการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ และแตกต่างกันตามบทบาททางเพศ สถานทางเศรษฐกิจ และยังพบว่าผู้สูงอายุบางคนที่ยุติหารายได้ ในช่วงแรกยังคงทำงานที่มีรายได้ แต่เป้าหมายของการทำงานเป็นไปเพื่อคงสถานภาพทางสังคม ความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง และเป็นการใช้เวลาเพื่อให้ร่างกายได้เคลื่อนไหว ช่วยให้ความจำไม่เสื่อม ดังนั้นผู้สูงอายุจีนจึงออกมาใช้ชีวิตประจำวันนอกบ้าน ไปทำกิจกรรมในสถานที่ที่พวกเขาคุ้นเคย ความเป็นเมืองการค้าที่มีความสะดวกสบายและคึกคัก ยังมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอย่าง “ปกติ” ในช่วงบั้นปลายได้ ดังนั้น “ความแก่” จึงไม่ใช่เป็นเพียงภาวะการณ์ของร่างกาย แต่เป็น “สรีรวิทยาวัฒนธรรม” (cultural physiology) ของความแก่ คือ ความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และมีมิติทางประวัติศาสตร์ที่สร้างคำอธิบายเกี่ยวกับความแก่ นิยามความเป็นคนแก่ และมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติและกระทำกับร่างกายคนแก่ ความรู้เหล่านี้ทำงานผ่านระบบโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในห้วงเวลาหนึ่ง

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุส่วนมากไม่มีการเตรียมความพร้อมเลย และมีการเตรียมความพร้อมบางส่วน ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหาในการก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุของคนจำนวนมากในชุมชน หากไม่มีการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสมตั้งแต่ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยแรงงานแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ และเป็นภาระแก่คนรอบข้างหรือชุมชนได้

ในขณะที่ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งมีการเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดี บางคนมีการฝึกอบรมการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างเหมาะสมจากหน่วยงานที่ทำงาน ซึ่งจะมีส่วนทำให้สามารถใช้ชีวิตในวัยสูงอายุได้อย่างราบรื่น การเตรียมความพร้อมจึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับรองรับปัญหาสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและจะรุนแรงขึ้นในอนาคต ได้กำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545-2564 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 ด้วย (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดราชบุรี, 2558)

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุ

สมัยก่อนผู้สูงอายุเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน เป็นที่ปรึกษาของคนในชุมชนและต้องเชื่อฟัง คนหนุ่มสาวต้องพึ่งพาผู้สูงอายุในการทำงาน ทรัพย์สินเงินทองต่างๆ แต่ปัจจุบันไม่ต้องพึ่งแล้ว เพราะมีการศึกษามากขึ้น สามารถทำงานมีเงินเดือน รวมทั้งความห่างเหินจากการที่ไม่ได้อาศัยอยู่ด้วยกันในชุมชน ทำให้เคารพนับถือผู้สูงอายุลดลง ซึ่งตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural and Functional Theory) แสดงถึงอิทธิพลของโครงสร้างทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับผลกระทบจาก

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมพยายามหามาตรการที่จะให้สมาชิกในสังคมปรับเปลี่ยน และทำให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบดังเดิม

สำหรับผู้สูงอายุบางส่วนที่ยังมีบทบาทในด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยเฉพาะผู้นำและผู้ที่มีความรู้แบบดั้งเดิมนั้น ตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) แสดงให้เห็นการแลกเปลี่ยนทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและความรู้ที่มีต่อคนในสังคม เป็นการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนระหว่างกัน (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุ ยังสะท้อนถึงการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุจะแสวงหาบทบาททางสังคมใหม่มาทดแทนบทบาททางสังคมเก่าที่สูญเสียไป และยังคงสภาพที่จะพยายามปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่อย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ บุคคลจะปรับตัวได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับชีวิตในอดีตที่ผ่านมา ผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จ ความพึงพอใจในชีวิตของตนเองมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับแบบแผนพฤติกรรมการดำเนินชีวิต และความพึงพอใจในชีวิตของบุคคลนั้นตั้งแต่ในอดีต และส่งผลต่อเนื่องมาจนกระทั่งเป็นผู้สูงอายุ (บุษยามาส ลินธุประมา, 2539 และ สุรกุล เจนอบรม, 2541)

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ โฆษิต ไชยประสิทธิ์ (2546) ที่ศึกษาบทบาทผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูงอายุในตำบลหัวโพ จังหวัดราชบุรี พบว่าผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชนหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) บทบาทผู้สูงอายุในระดับครอบครัว เช่น การดูแลบ้านให้เรียบร้อย การช่วยเหลืองานภายในบ้านเล็กน้อย การเอาใจใส่ดูแลต่อคู่สมรส การให้คำปรึกษา และเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่คนในครอบครัว การลดภาระค่าใช้จ่าย โดยการอาศัยและกินอยู่กับสมาชิกในครอบครัว การแบ่งเบาภาระในครอบครัวของผู้สูงอายุ 2) บทบาทผู้สูงอายุในระดับชุมชน ผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์และมีความสามารถในการทำงานมาก่อน แสดงบทบาทต่อชุมชนในหลายด้าน ได้แก่ บทบาทของผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยความสามารถส่วนตัวในการเข้ามามีบทบาท เช่น บทบาทในด้านของศาสนาและพิธีกรรม บทบาทในด้านสาธารณสุขพื้นบ้าน บทบาทที่ต้องอาศัยสถานภาพและตำแหน่งทางสังคม เช่น บทบาทในการช่วยเหลือชุมชน บทบาทในการเป็นผู้นำในองค์กรของชุมชน บทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และบทบาทในการด้านการเมืองท้องถิ่น

สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะบทบาทที่มีต่อชุมชนนั้น พบว่าผู้สูงอายุแสดงบทบาทต่อชุมชนได้เนื่องจากการมีปัจจัยพื้นฐานภายใน ได้แก่ ประสิทธิภาพและความสามารถในการทำงานตั้งแต่อดีต ปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวบุคคล เช่น อายุ ภาวะสุขภาพ สภาพครอบครัว เศรษฐกิจ และการมีรายได้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในระดับที่แตกต่างกัน และปัจจัยเสริมแรง ได้แก่ เครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น ครอบครัวของผู้สูงอายุ กลุ่มวิชาชีพ บุคคลที่ร่วมงาน ผู้นำและองค์กรภายในชุมชน ก็มีสนับสนุนบทบาทของผู้สูงอายุ กล่าวคือ การสนับสนุนทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ เงินทุน สิ่งของ แรงงาน และการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งการที่ผู้สูงอายุยังมีบทบาทต่อชุมชน จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าและได้รับการยอมรับว่าผู้สูงอายุเองยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคม สามารถที่จะนำศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่ของตนเองออกมาใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นประโยชน์ทั้งต่อชุมชนและสังคมโดยรวมต่อไป

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมชนบท

คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายใน 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายดี ไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรงหรือเรื้อรัง มีอาการเสื่อมของร่างกายตามอายุ สุขภาพค่อนข้างแข็งแรง ดำเนินชีวิตประจำวันได้ ประกอบอาชีพหรือทำงานได้ตามปกติ 2) กลุ่มที่มีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายมีปัญหาบางอย่าง คือมีอาการเสื่อมของร่างกาย มีอาการโรคเรื้อรังบางอย่าง ได้แก่ ความดันโลหิตสูง ไช้ข้ออักเสบ และเบาหวาน รวมทั้งโรคเรื้อรังอื่นๆ ส่วนมากยังมีสุขภาพค่อนข้างแข็งแรง ไม่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต ประกอบอาชีพหรือทำงานได้ตามปกติ แต่ต้องระมัดระวังบางเรื่อง ผู้สูงอายุใน 2 กลุ่มแรกนี้มักจะเป็นผู้ที่อายุไม่ครบ 60 ปี หรืออายุระหว่าง 60-70 ปี เป็นผู้สูงอายุตอนต้นที่ร่างกายยังไม่เสื่อมมากนัก และ 3) กลุ่มที่มีคุณภาพชีวิตด้านร่างกายมีปัญหาหลายอย่าง คือ มีอาการเสื่อมของร่างกายและมีโรคเรื้อรังหลายอย่าง มีอาการรุนแรงทำให้ประสบปัญหาในการใช้ชีวิตประจำวันหรือการประกอบอาชีพ บางคนประสบปัญหาในการเคลื่อนไหวร่างกาย ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้บางคนมีลักษณะของผู้สูงอายุติดบ้าน ยังไม่ถึงขนาดติดเตียง แต่มีโอกาที่จะเจ็บป่วยหรือเป็นผู้สูงอายุติดเตียงได้ในอนาคต ซึ่งควรได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

สาเหตุของปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านม่วง ได้แก่ พฤติกรรมสุขภาพ เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพ รวมถึงการทำงานหนักในวัยหนุ่มสาว สารเคมีตกค้าง และการประสบอุบัติเหตุ

คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มที่ไม่มีความวิตกกังวล มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจที่ดี สุขภาพจิตดี ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายหรือเข้าสู่วัยสูงอายุได้ อารมณ์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่เครียด และ 2) กลุ่มที่มีสุขภาพจิตดี แต่มีความวิตกกังวลบางเรื่อง ส่วนมากเป็นความทุกข์เรื่องของลูกหลานหรือครอบครัว ไม่ใช่ปัญหาของตนเอง

ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตด้านจิตใจของผู้สูงอายุ น่าจะเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลทำให้ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ปัญหาจากความคาดหวังของผู้สูงอายุที่มีต่อภาพความทรงจำในอดีตที่ประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนมีความเข้มแข็ง แต่ปัจจุบันความเข้มแข็งลดลง เกิดเป็นความผิดหวังโดยไม่รู้ตัว ส่งผลทำให้เกิดภาวะความเครียดแอบแฝง แสดงออกเป็นอาการทางร่างกายที่เกี่ยวข้องกัน เช่น เบื่ออาหารและนอนไม่หลับ

คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านม่วงส่วนมากไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ยังสามารถทำงาน ดูแลตัวเองได้ เพราะให้ความสำคัญกับปัจจัยเศรษฐกิจในการพึ่งตนเอง ผู้สูงอายุบางส่วนมีลูกหลานส่งเงินมาให้ เป็นค่าใช้จ่ายตามฐานะทางการเงินของลูกหลาน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุบางคนมีปัญหาหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ บางคนไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินคนอื่นเพื่อทำนา

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ผู้สูงอายุในสังคมชนบทที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและครอบครัว คือ ความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในสังคมชนบท มีลักษณะพอบริโภคนพอใช้ ผู้สูงอายุในสังคมชนบทไม่ค่อยมีรายได้ การบริโภคอยู่ในครัวเรือน ซึ่งส่วนมากจะมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม บางครัวเรือนจะประกอบอาชีพค้าขาย การอุปโภคและบริโภคมักจะเป็นแบบง่ายๆ มีการแลกเปลี่ยนอาหารการกินซึ่งกันและกัน ปัจจุบันคนหนุ่มสาวมักจะย้ายถิ่นเคลื่อนย้ายแรงงานแบบชั่วคราวหรือถาวร ไปทำงานต่างจังหวัดหรือที่กรุงเทพฯ เมื่อมีรายได้ คนหนุ่มสาวจะส่งเงินกลับบ้านมาให้ครอบครัว บิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ของตน จึงเป็นทางหนึ่งที่สูงอายุได้รายได้จากบุตรหลานที่ไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน นอกจากนี้ ครอบครัวของผู้สูงอายุมักจะเป็นแบบครอบครัวขยายแบบชั่วคราว ผู้สูงอายุในปัจจุบันบางคนจะเลี้ยงดูหลาน เนื่องจากบุตรของตนไปทำงานต่างจังหวัดหรือที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้สูงอายุในด้านความขัดแย้งของบทบาท เพราะผู้สูงอายุน่าจะได้พักผ่อน แต่ต้องมาเลี้ยงหลาน หรือผู้สูงอายุบางคนต้องไปทำงานเนื่องจากเงินที่บุตรส่งมาให้จ้างคนดำนานหรือเกี่ยวข้าว แต่ไม่สามารถจ้างคนได้ เนื่องจากคนหนุ่มสาวส่วนใหญ่ไม่อยู่ในหมู่บ้าน ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ดังนั้น วิถีชีวิตของผู้สูงอายุจะมีภาระทางครอบครัวเช่นเดิม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

คุณภาพชีวิตด้านสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนมากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับคนในชุมชน เข้าสังคมเป็นประจำ เข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญเสมอ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนยังมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชนในองค์กรหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีการทำประโยชน์เพื่อชุมชนส่วนรวม

คุณภาพชีวิตด้านสังคมดังกล่าว สอดคล้องกับทฤษฎีการทำกิจกรรม (Activity Theory) ที่ผู้สูงอายุจะมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจซึ่งได้จากการมีกิจกรรมและการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นประโยชน์ต่อสังคม (MacPherson, 1983 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539) การมีบทบาทที่ดีในสังคม (Social Well-being) ของผู้สูงอายุจะขึ้นอยู่กับความกระฉับกระเฉงที่ตนยังคงมีอยู่ มโนทัศน์ของตนเอง และต่อสภาพสังคม สภาพแวดล้อม ดังนั้น การที่ผู้สูงอายุจะมีทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตดีเพียงใด เป็นผลมาจากการที่ได้มีโอกาสเข้าไปสังสรรค์ และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ทฤษฎีกิจกรรมยืนยันว่าผู้สูงอายุที่สามารถจะดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้ จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง และมีภาพลักษณ์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก ดังนั้น ผู้สูงอายุจะมีชีวิตที่เป็นสุขได้นั้น จึงควรมีบทบาทหรือกิจกรรมทางสังคมตามสมควร (บุษยามาส สันธูประมา, 2539 และ สุรกุล เจนอบรม, 2541)

คุณภาพชีวิตด้านวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุทุกคนในชุมชนบ้านม่วงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความเป็นมอญ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ การนับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และการทำบุญตักบาตรพระสงฆ์ ผู้สูงอายุพยายามอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดี

งามที่บรรพบุรุษได้รักษาไว้ ซึ่งแม้จะมีความเข้าใจว่าวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา แต่ก็อยากให้รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ ไม่อยากให้สูญหายไป

คุณภาพชีวิตด้านวัฒนธรรมดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมผู้สูงอายุในสังคมชนบทที่สำคัญ ได้แก่ 1) ค่านิยม ในสังคมชนบทผู้สูงอายุนิยมการไปวัด ทั้งชายและหญิง 2) บรรทัดฐานทางสังคม ในสังคมชนบทกำหนดบรรทัดฐานให้สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในฐานะผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีความเคารพนับถือ มีความกตัญญูรู้คุณ ในทำนองเดียวกัน ผู้สูงอายุจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพล และใจบุญสุนทาน เป็นต้น จึงเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในหมู่บ้านเป็นอย่างดี 3) ความเชื่อ ผู้สูงอายุในชนบทมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ สวรรค์แรก นิพพาน และพรหมลิขิต ทำให้เห็นถึงความเชื่อของผู้สูงอายุเป็นลักษณะต่างๆ ไปของผู้สูงอายุ เมื่ออายุเพิ่มมากขึ้นจำเป็นต้องมีที่พึ่งทางใจ และ 4) ประเพณี ในสังคมชนบท โดยเฉพาะหมู่บ้านอีสาน ชาวบ้านจะจัดงานประเพณีให้แก่ผู้สูงอายุ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ยุทธนา ปาละนิตเสนา (2549) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสภาพการมีอายุยืนของผู้สูงอายุในจังหวัดเลย พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยส่งเสริมให้คนสูงอายุในจังหวัดเลยมีอายุยืนและสุขภาพแข็งแรง คือการดูแลรักษาบ้านเรือนให้สะอาด ถูกสุขลักษณะ อากาศถ่ายเทได้สะดวก อาหารที่บริโภคได้ตามท้องถิ่น ส่วนมากเป็นการบริโภคผักและปลา ไม่รับประทานอาหารหมักดอง หลีกเลี่ยงสารเคมี แต่พยายามใช้สมุนไพรเป็นส่วนประกอบในอาหาร ในด้านสุขภาพจิต ผู้สูงอายุในเขตจังหวัดเลย ได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากลูกหลานและคนใกล้ชิด นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมทางสังคมที่เอื้ออาทรต่อกันและกัน รวมทั้งยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณีเป็นศูนย์รวมจิตใจ ในภาคส่วนราชการ โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุข ได้จัดให้มีกิจกรรมและโครงการหลายอย่างที่ส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์และผู้มีปัญญาที่เอื้อต่อสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

สำหรับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านม่วงในภาพรวม พบว่ามีความคล้ายคลึงกับการศึกษาของ เดชา เส็งเมือง (2539) ศึกษาพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท พบว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับบุตรหลานยังคงได้รับการเอาใจใส่ดูแลเป็นอย่างดี แม้ว่าจะสูญเสียบทบาทผู้นำครอบครัว แต่ส่วนมากยังคงได้รับความเคารพนับถือเช่นเดิม โดยถือเป็นหน้าที่ที่ต้องตอบแทนบุญคุณ แม้จะไม่มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัวแล้วก็ตาม สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรหลานหรือมีบุตรหลานแต่ไม่ได้อยู่ด้วย จะได้รับการดูแลจากญาติที่อยู่ในชุมชนและสมาชิกในชุมชน เช่นเดียวกับการเตรียมตัวด้านเศรษฐกิจและงานอดิเรก ที่ไม่มีการเตรียมตัว เนื่องจากมีฐานะยากจน ด้านสุขภาพอนามัย ยังคงละเลยต่อการรักษาสุขภาพอนามัยวัยก่อนๆ ละเลยต่อการออกกำลังกาย การป้องกันและรักษาโรค ยังคงมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการนอนไม่หลับ สิ่งที่มีการเตรียมตัว ได้แก่ การเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัย จะปลูกบ้านของตนเองหรืออยู่กับบุตรหลาน มีบ้านที่มั่นคงแข็งแรงแตกต่างกันตามฐานะทางเศรษฐกิจ แม้จะไม่เหมาะสมกับวัยสูงอายุก็ตาม

กิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ได้แก่ การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีความพึงพอใจที่ได้มีส่วนสืบทอดพระพุทธศาสนา ได้แก่ การตักบาตรพระประจำวัน การร่วมงานวัด งานบวช

งานบุญต่างๆ การมีส่วนช่วยเหลือวัด เช่น เป็นกรรมการวัด การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ การทำให้ชีวิตวัยสูงอายุมีความสุขจึงรวมถึงการมีส่วนในการประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนาด้วย นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นปัญหาสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ความวิตกกังวลถึงบุตรหลานที่ต้องย้ายถิ่นเพื่อหางานทำในเมือง โดยเฉพาะพวกที่มีรายได้น้อย กลัวว่าจะได้รับความลำบาก ความวิตกกังวลถึงพฤติกรรมของบุตรหลานวัยรุ่นว่าจะไปติดยาเสพติด ปัญหาของวัยสูงอายุ ได้แก่ การดูแลสุขภาพของตนเอง ปัญหาในการเข้ารับบริการในสถานพยาบาลของรัฐ จึงมักจะปล่อยให้เจ็บป่วยหนักก่อนที่จะไปเข้ารับบริการ รองลงไป ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ อยากรจะให้รัฐบาลช่วยผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้นอกจากที่รัฐบาลให้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาของผู้สูงอายุไม่ได้แตกต่างจากปัจจุบันมากนัก

เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ รสาพร หม้อศรีใจ (2544) ที่ศึกษาการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท พบว่าด้านการหารายได้ ผู้สูงอายุสามารถหารายได้ด้วยตนเอง โดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีมาแต่เดิม เช่น การแพทย์พื้นบ้าน การทำงานหัตถกรรม และจากการขายผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังได้รับเงินจากบุตรเป็นครั้งคราว ทำให้ผู้สูงอายุอยู่ได้ ในด้านการบริโภคอาหาร ผู้สูงอายุบริโภคอาหารที่ทำได้ในท้องถิ่นตามฤดูกาล ส่วนของใช้ที่จำเป็น เช่น เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน หมอน ใช้ของที่มีอยู่เดิม และบุตรหลานซื้อให้ ผู้สูงอายุทำความสะอาด ซ่อมแซมเครื่องนุ่งห่มต่างๆ ด้วยตนเอง ส่วนการดูแลสุขภาพ ผู้สูงอายุมีการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองได้ดี มีการออกกำลังกายเป็นประจำด้วยการทำงาน การเดิน การขี่จักรยาน ผู้สูงอายุมีการพักผ่อนที่เพียงพอ เวลาเจ็บป่วยเล็กน้อย จะรักษาด้วยการนอนพักผ่อน ซึ่ยามารับประทานหรือดื่บประทานอาหารบางชนิด และมีการรักษาแบบพื้นบ้าน ถ้าการเจ็บป่วยมีอาการหนักก็จะไปรักษาจากโรงพยาบาลที่อยู่ใกล้เคียง

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชนบท มีทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ ตัวผู้สูงอายุเองที่สามารถใช้ความรู้ความสามารถที่มีมาแต่เดิมาใช้ในการหารายได้ การหาอาหาร และการดูแลรักษาสุขภาพ บุตรหลานและเครือญาติ รวมถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการดูแลผู้สูงอายุของกระทรวงสาธารณสุข ที่ให้บริการสุขภาพโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย กรมประชาสงเคราะห์ ที่มีงบประมาณช่วยเหลือผู้สูงอายุ เป็นต้น

สำหรับการศึกษาของ ปิยะพันธุ์ นันตา (2553) ที่ศึกษาหนทางแห่งการเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว พบว่าพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว มีหลักปฏิบัติในการดูแลตนเองตามทฤษฎีการดูแลตนเองอย่างเป็นองค์รวมแห่งสุขภาพ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ ที่แยกจากกันไม่ได้ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่างๆ เพื่อการอยู่รอด เพื่อการมีอายุที่ยืนยาว ครอบคลุมทั้ง 6 แบบแผน ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสุขภาพอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ การให้ความสำคัญในการเลือกรับประทานอาหาร โดยมีการประกอบอาหาร เลือกอาหารที่มีประโยชน์เหมาะกับแต่ละวัย ในปริมาณพอดี ปลอดภัย เน้นอาหารพื้นเมืองประเภทต้ม นึ่ง มีการออกกำลังกายซึ่งเริ่มปฏิบัติตั้งแต่วัยหนุ่มสาวอย่างสม่ำเสมอ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุยังคงมีกิจกรรมทางกายที่ไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เน้นดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ เลือกการพักผ่อนด้วยวิธีการท่องเที่ยว มีความอบอุ่นกับลูกหลานในครอบครัวและบุคคลรอบข้างโดยไม่มีปัญหาขัดแย้ง จัดการความเครียดด้วยการ

ให้อภัย การปฏิบัติที่ทำให้ใจเป็นสุข ด้วยการปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา คือหลักการปฏิบัติ ศาสนกิจตามความเชื่อ มีสติในการคิดการอ่าน มองโลกในแง่ดี มีความภาคภูมิใจในตนเอง ปรับตนเอง เข้ากับผู้อื่น ไม่ให้ผู้อื่นปรับเข้าหาตนเอง และยึดการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เพิ่มความงดงามและคุณค่า ให้แก่ชีวิตเมื่อเวลาผ่านไป พอใจในความสำเร็จในชีวิต อาศัยคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติ ศึกษาระยะและหลักคำสอนของศาสนาพุทธ คือพุทธวิธีอันเป็นการปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ พัฒนาจิตวิญญาณของบุคคล เข้าใจโลกและชีวิตเพื่อให้มีศักยภาพสูงสุดในการแก้ไขปัญหาของการ ดำเนินชีวิต

ความหมายสุขภาพดีของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว หมายถึง สุขภาพทั้งองค์รวมที่เชื่อมโยงถึง สังคมและสิ่งแวดล้อม นั่นคือ การมีร่างกายทั้งผู้ที่ปกติและผู้ที่มีโรคประจำตัว ยังมีความสามารถ ทำงานตามอาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่องและสุจริต มีรายได้ ช่วยเหลือตัวเองได้ตามความสามารถ มีความปลอดภัย มีจิตใจที่ดีงาม สงบ ควบคุมอารมณ์ได้อย่างมีเหตุมีผล มีความเป็นอยู่ในสังคม สิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่เป็นภาระต่อผู้อื่น ไม่มีปัญหาต่อการทำงานในชีวิตประจำวัน และเป็นผู้สูงอายุที่มีการพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุด

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างการมีสุขภาพดีกับประสบการณ์การปฏิบัติพฤติกรรมสุขภาพ ของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาว พบว่าสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นไปโดยสอดคล้องกันระหว่างการให้ ความหมายสุขภาพดีกับแบบแผนพฤติกรรมสุขภาพต่างๆ ทั้ง 6 ด้าน ที่ผู้สูงอายุปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย สภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เป็นแบบแผนชีวิต ที่ผู้สูงอายุต้องปฏิบัติ รักษาความสมดุล สุขภาพดี ในวิถีชีวิตและสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว การดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวมองชีวิตตนเองทั้งด้านดีและด้านไม่ดี เชื่อว่าทุกสิ่งในโลกและ ชีวิตความเป็นมนุษย์มีความหลากหลาย เมื่อสัมผัสกับสิ่งไม่ดีจะหาวิธีการปรับปรุง คำนึงถึงบริบทสังคม เพื่อจัดการให้สอดคล้องกับธรรมชาติ มีการวางแผนชีวิตตนเองล่วงหน้า คิดเตรียมการทุกเรื่อง โดยเฉพาะการออมเพื่อใช้จ่ายในอนาคต และเตรียมใจยอมรับถ้าเผชิญกับสิ่งที่ไม่ปรารถนาหรือไม่ ต้องการได้ ตั้งเป้าหมายระยะยาวในชีวิตและใช้วิธีการจัดการตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แม้จะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ตามแนวความคิดความเชื่ออำนาจภายในแห่งตนเป็นความเชื่อ ความนึกคิดหรือความเข้าใจของผู้สูงอายุต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลทำให้ ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีตามวิถีและความเชื่อหรือวัฒนธรรมความเป็นอยู่

เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Sriruecha. P (2001) ที่ศึกษาความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุใน หมู่บ้านหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น กรณีศึกษาบ้านไถ่นา อำเภอเมือง พบว่าผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทสูง ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอยู่ ภายใต้ปัจจัยกำหนดสำคัญ ได้แก่ ภาวะสุขภาพที่รับรู้ บทบาท ก่อนเป็นผู้สูงอายุ เพศ และกลุ่มเพื่อน การสนับสนุนจากครอบครัว และความคาดหวังทางสังคม สำหรับวัยสูงอายุ โดยมีบทบาทเด่น ได้แก่ บทบาทผู้นำในศาสนพิธี บทบาทในด้านการรักษาความ สงบเรียบร้อยและความสามัคคีในหมู่บ้าน การอบรมสั่งสอนลูกหลาน การส่งเสริมประเพณีปฏิบัติ และบทบาทเสริมทางเศรษฐกิจ

แม้จะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ผู้สูงอายุก็มองชีวิตที่มีความสุขเป็นสภาวะของความสุข สำราญทั้งกายและใจ ความสงบและความพอเพียง โดยเปรียบเทียบค่าของการมีชีวิตที่มีความสุข เหมือนกับการมีบุญ โดยความสุขทางใจสำคัญกว่าความสุขทางกาย ความสุขในชีวิตของแต่ละคน

เป็นอัตวิสัยเฉพาะบุคคลและอยู่บนฐานของการเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่มีสถานะใกล้เคียงกับตน ความเชื่อที่เกี่ยวกับความสุขในชีวิต ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องชะตาชีวิตหรือวาสนา กับเรื่องเวรกรรมที่เกิดขึ้นในชาตินี้และชาติที่แล้ว องค์ประกอบของชีวิตที่มีความสุข ได้แก่ การมีสุขภาพดี คือ ไม่มีโรคเรื้อรัง และแข็งแรงพอที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องการ มีพอยู่พอกิน ได้ทำบุญ ได้ช่วยเหลือผู้อื่น และอยู่ในชุมชนที่ดี โดยมีการปฏิบัติตัวเพื่อให้ชีวิตมีความสุข ได้แก่ การรักษาสุขภาพ การทำบุญ และปฏิบัติธรรม การทำตามบรรทัดฐานทางอายุ บริบททางสังคมวัฒนธรรมที่รายรอบความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ ระบบเครือญาติใกล้ชิดกัน ระบบสังคมและครอบครัวที่ให้คุณค่าเชิงบวกแก่ผู้สูงอายุ ภายใต้อิทธิพลของของคำสอนของพุทธศาสนา สังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพากัน เป็นชุมชนเก่าแก่ และอยู่ใกล้ชิดกันแบบกระจุกและมีขนาดเล็ก

ความวิตกกังวลเกี่ยวกับความตาย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่รู้สึกรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับความตาย เข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีความเป็นห่วงเกี่ยวกับตนเองหรือกลัวความตาย หมั่นทำความดี ทำบุญ และมีความภาคภูมิใจในชีวิต ผู้สูงอายุมีการใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง ดูแลสุขภาพให้เหมาะสมกับอายุ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนยังได้เตรียมการเกี่ยวกับความตาย เช่น วางแผนเรื่องการวางมือจากการทำงาน เตรียมพร้อมเรื่องครอบครัว เศรษฐกิจ และชุมชน

สภาพดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson's Theory) ที่ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า มีความรู้สึกพึงพอใจในผลของความสำเร็จจากช่วงชีวิตที่ผ่านมา และความรู้สึกสุขสงบทางใจ และสามารถยอมรับได้ในเรื่องความตายว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต (MacPherson, 1983 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

ปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภายในที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ สุขภาพร่างกายและพฤติกรรมสุขภาพ สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ที่มีส่วนทำให้ผู้สูงอายุการพึ่งตนเอง บทบาทของคนในครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวของผู้สูงอายุด้วย

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งในชุมชนบ้านม่วงมีประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การที่เด็กนักเรียนต้องไปเรียนหนังสือในเขตเมือง การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตทางการเกษตร การที่คนหนุ่มสาวต้องทำงานนอกชุมชน ยาเสพติด และโรงงานอุตสาหกรรม

ปัจจัยภายในและภายนอกดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาก่อนหน้าของ สิงหา จันทริยวงษ์ (2551) ที่ศึกษาการพัฒนาแบบที่เหมาะสมสำหรับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบท โดยใช้ครอบครัวเป็นศูนย์กลาง พบว่าองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุของไทย เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ 1) องค์ประกอบภายใน เป็นผลจากความเชื่อมโยงร่างกายที่ส่งผลต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรมส่วนตัวและสังคม ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีผู้สูงอายุ และ 2) องค์ประกอบภายนอก

เกี่ยวข้องกับการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจเพื่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานในสังคมวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดปัญหาต่อผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย นอกจากนี้ การศึกษาที่ไม่เท่าเทียมและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย มีความขัดแย้งกับภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมในอดีตถูกทำลายโดยระบบทุนนิยม เป็นอุปสรรคสำหรับผู้สูงอายุในชนบทซึ่งพึ่งพาธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีพ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมักมีโอกาสได้รับพิทักษ์จากสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้ว่าสวัสดิการจากภาครัฐและเอกชนมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลาย แต่สวัสดิการดังกล่าวมีจำนวนจำกัด และยังไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชนบท

บทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

วัดม่วง

บทบาทของวัดม่วงนั้นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างมาก มีคำกล่าวที่ว่า ความเป็นมอญผูกพันกับพระพุทธศาสนา คนมอญปัจจุบัน “สิ้นแผ่นดิน แต่ไม่สิ้นชาติ” เพราะแม้จะตั้งหลักแหล่งที่ใด สำนึกความเป็นมอญก็ยังดำรงอยู่ สิ่งนั้นคือความเชื่อมั่นและศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ใช้ภาษาและอักษรมอญบันทึกและถ่ายทอดชนบประเพณี พิธีกรรม ความรู้ และจริยธรรม สืบมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนายังเกี่ยวข้องอย่างสำคัญอยู่ในวิถีชีวิตของคนมอญมากกว่าชาวพุทธอื่นๆ ที่เป็นเหยื่อวัฒนธรรมจากภายนอกในกระแสโลกาภิวัตน์ ชุมชนมอญเกือบทั้งหมดในประเทศไทยต้องมีวัดมอญดำรงความเป็นศูนย์กลางทางสังคม และพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของชุมชน พระสถูปทางพระมูเตาหน้าวัดคือสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ อีกทั้งบรรดาโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญและกุฏิพระ ทั้งในเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไม่ใหญ่โตโอ้อ่างทางวัตถุ แต่จะสัมพันธ์กับแมกไม้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างเหมาะสมกลมกลืนกับความเรียบง่ายตามอัตภาพของชุมชน ที่สำคัญคือคนมอญยังยึดถือและให้ความสำคัญกับพระภิกษุสงฆ์อาวุโส ในฐานะสถาบันทางปัญญาทั้งทางโลกและทางธรรม ให้กับคนในชุมชนอย่างไม่เสื่อมคลาย

สำหรับชาวมอญบ้านม่วง การนับถือพระพุทธศาสนานับว่าเป็นวิถีชีวิตของทุกคนในชุมชนก็ได้ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นจากประเพณีในรอบปีและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตอย่างสม่ำเสมอ วัดคือศูนย์กลางของสังคมในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ จึงเป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านในชุมชนให้การดูแลรักษาเป็นพิเศษ นอกจากสละทรัพย์เงินและแรงงานในการก่อสร้างและบำรุงแล้ว วัดยังเป็นสถานที่เก็บสิ่งของต่างๆ ในการประกอบประเพณีพิธีกรรม ล้วนเป็นสิ่งของที่สร้างขึ้นประณีตและสวยงาม เป็นศิลปกรรม อีกทั้งเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาที่แสดงฐานะของชุมชนอีกด้วย

บ้านม่วงคือตัวอย่างของชุมชนหมู่บ้านแบบประเพณีในสังคมไทยที่เคยมีมาแต่อดีต เป็นชุมชนที่รู้หนังสือ ชาวบ้านส่วนใหญ่โดยเฉพาะผู้ชาย ได้เล่าเรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้แล้วจึงบวชเป็นสามเณรหรือพระสงฆ์เพื่อรับการอบรมทางพระศาสนา ก่อนที่จะมีเหย้าเรือน วัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและห้องสมุดในการรวบรวมสะสมความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ดังเห็นได้จากการมีสมุดข่อย ไบลาน ที่ไม่เพียงเป็นเรื่องของศาสนาเท่านั้น หากยังรวมถึงบรรดาความรู้ต่างๆ ที่เป็นทางโลกอีกมากมาย เช่น ตำรายา ตำราการสร้างบ้านเรือน และการช่างศิลป์ เป็นต้น มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นตามชุมชนอื่นๆ ก็เคยมีเหมือนกัน แต่ปัจจุบันคนไม่เห็นคุณค่า จึงปล่อยให้ผุพังไปหรือไม่ก็

จำหน่ายจ่ายแจกแก่บรรดาพ่อค้าของเก่าและชาวต่างชาติที่เข้าใจในคุณค่าไปหมดสิ้น แต่ที่บ้านม่วง ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านต่างหวงแหนและเห็นคุณค่า รักษาต่อกันมาอย่างวิบเนือง บรรดา สมุดข่อยและใบลานเหล่านี้ อยู่ในสถานที่สวยงามและสมบูรณ์อย่างแทบหาที่ไหนมาเปรียบเทียบไม่ได้เลย เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเลื่อมใสอย่างมั่นคงในพระศาสนา การเป็นชุมชนที่รู้หนังสือ และ ความมีภูมิปัญญาของชาวมอญในท้องถิ่นนี้อย่างแท้จริง (พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดม่วง, 2560)

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทิพย์อาภา จันทรดี และอัญชลี เสระฐิน (2545) ที่พบว่า ชาวบ้านม่วงนอกจากมีความเชื่อในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีความเชื่อเรื่องผีสามเทวดาอีกด้วย ผีที่ ชาวบ้านนับถือมากที่สุด คือผีบรรพบุรุษ ซึ่งมีความสำคัญที่สุดต่อการดำรงอยู่ของชาวมอญบ้านม่วง และให้ความสำคัญต่อการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษอย่างมาก ในส่วนของวัดและสงฆ์ เป็นสถาบันทาง สังคมที่สำคัญของหมู่บ้านชาวมอญแห่งนี้ เพราะเป็นศูนย์กลางของชุมชน หากมีงานหรือพิธีกรรมใดก็ ต้องมาทำที่วัด สมัยก่อนวัดบ้านม่วงเป็นสถานศึกษาเล่าเรียนของคนในหมู่บ้าน เป็นที่สะสมความรู้ ต่างๆ วัดจึงมีฐานะเป็นศูนย์กลางภูมิปัญญาสำหรับชาวมอญบ้านม่วง ตามประเพณีที่สืบทอดกันมา ลูก ชายทุกคนในหมู่บ้านจะได้รับการคาดหวังว่าจะต้องบวชเรียนเมื่ออายุครบ 20 ปี ยิ่งทำให้วัดและ พระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความคิดของชาวบ้านมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของวัดม่วงลดลง ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน มีผลทำให้ชาวบ้านเข้าวัดน้อยลง เพราะต้องทำมาหากิน มีผู้สูงอายุเพียงบางคนเท่านั้นที่ยังเข้าวัดอย่างสม่ำเสมอ ผู้สูงอายุบางส่วนอาจ มีภารกิจส่วนตัวหรือเลี้ยงหลาน ไม่ได้เข้าวัดเหมือนสมัยก่อน ส่วนคนหนุ่มสาวก็ไปทำงานในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด หรือให้ความสำคัญกับวัดและพระพุทธศานาน้อยลง ยังมีเพียงการทำบุญตักบาตร พระสงฆ์ในวันพระ และการร่วมกิจกรรมประเพณีประจำปีที่จัดขึ้นเท่านั้นที่มีคนให้ความสนใจมา ร่วมงานกันมาก แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยกว่าสมัยก่อน

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านม่วง

ผลการวิจัยพบว่า รพ.สต.บ้านม่วงมีภารกิจในการดูแลสุขภาพอนามัยของชาวบ้านในชุมชน บ้านม่วง 5 ด้าน ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันสุขภาพ การรักษาสุขภาพ การคุ้มครอง สุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ มีการดูแลผู้สูงอายุใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่ม ติดเตียง รวมทั้งมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ทำหน้าที่ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ ซึ่งจากสถานการณ์ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านม่วงในปัจจุบัน สอดคล้องกับที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านม่วง (2560) วิเคราะห์ไว้ดังนี้

ประชากรในชุมชนบ้านม่วงมีจำนวน 3,201 คน ประชากรส่วนใหญ่ยังคงสืบทอดวิถีชีวิตของ ชาวมอญ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา และอาหาร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน ส่งผลให้ ประชากรวัยทำงานต้องย้ายถิ่นฐานและไปทำงานในต่างถิ่นเพื่อส่งเงินกลับมาใช้จ่ายและดูแลสุขภาพใน ครัวเรือน จึงทำให้ผู้สูงอายุขาดการดูแลจากลูกหลานและส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพต่างๆ ตามมา

จากปิรามิดประชากรตำบลบ้านม่วง จะเห็นได้ว่า กลุ่มอายุ 51-59 ปีนั้น จำนวนประชากรมี ความหนาแน่นมาก และกำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในอีก 5-10 ปีข้างหน้า ส่งผลให้ประชากร

ผู้สูงอายุในตำบลบ้านม่วงมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงระยะเวลาที่ค่อนข้างสั้นการเตรียมความพร้อมสำหรับการดูแลผู้สูงอายุในอนาคต จึงควรมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อลดจำนวนผู้สูงอายุติดบ้านและติดเตียงที่ต้องดูแลให้มีจำนวนลดน้อยลง

นอกจากนี้ ผลการคัดแยกข้อมูลการคัดกรองผู้สูงอายุโดยทีมหมอครอบครัว แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม มีจำนวน 650 คน จะได้รับการดูแลโดยทีม อสม. ร่วมกับบุคลากร อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยมีการส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร เป็นต้น

กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้าน มีจำนวน 41 คน จะได้รับการดูแลโดยทีมหมอครอบครัวและ อสม. อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และทำการติดตามดูแลผู้ป่วยกลุ่มนี้ โดยบุคลากรสายสุขภาพจะประเมินสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุและผู้ดูแลว่าพร้อมที่จะรับการดูแลหรือไม่ ซึ่งก็จะให้การดูแล เช่น การสอนผู้ป่วยนวดเพื่อผ่อนคลายด้วยตัวเอง การพูดคุยเพื่อสร้างกำลังใจ และการเห็นคุณค่าในตัวเอง เป็นต้น

กลุ่มผู้สูงอายุติดเตียง มีจำนวน 5 คน จะได้รับการดูแลโดยทีมหมอครอบครัวและ อสม. อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และติดตามดูแลผู้ป่วย ประเมินสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้ป่วยว่าพร้อมที่จะได้รับการดูแลหรือไม่ ซึ่งก็จะให้การดูแลและแนะนำ เช่น การยึดเหยียดกล้ามเนื้อของผู้สูงอายุติดเตียงเพื่อลดการยึดติดของข้อต่อ การพูดคุยฟื้นฟูสภาพจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตัวเองและเรียนรู้ที่จะทำกายภาพบำบัด การแนะนำผู้ดูแลผู้สูงอายุ เช่น การทำสมาธิเพื่อลดความเครียดในการดูแลผู้ป่วย การนวดด้วยตัวเองเพื่อบรรเทาอาการเมื่อยล้าจากการดูแลผู้สูงอายุ และประเมินสุขภาพผู้สูงอายุว่ามีอาการดีขึ้นหรือพัฒนาเป็นกลุ่มติดบ้านได้หรือไม่ และผู้ป่วยติดเตียงมีความต้องการอุปกรณ์อำนวยความสะดวกหรือไม่

การดำเนินงานตามแผนของ รพ.สต.บ้านม่วง จะเน้นการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งอาจจะมิงบประมาณการดำเนินงานไม่เพียงพอ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจาก อบต. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง

ผลการวิจัยพบว่า อบต.บ้านม่วงมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในหลายรูปแบบ อาทิ การกิจด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม การกิจด้านการส่งเสริมสุขภาพ การกิจด้านการส่งเสริมอาชีพ และการกิจด้านงานทะเบียนราษฎร ซึ่งการกิจดังกล่าวสอดคล้องกับบทบาทอำนาจหน้าที่ของ อบต. ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และแก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับปัจจุบัน มาตรา 66-68 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 16 นอกจากนี้ อบต. บ้านม่วงยังได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนากองการบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง พ.ศ.2560-2564 ซึ่งมียุทธศาสตร์และพันธกิจที่น่าสนใจดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง, 2560)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสาธารณูปโภค แหล่งน้ำ พันธกิจ คือ ปรับปรุงและพัฒนาด้านการคมนาคม ปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำ ปรับปรุงการขยายเขตระบบ

ประปาหมู่บ้าน ปรับปรุงการขยายเขตไฟฟ้าและติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ และก่อสร้าง ปรับปรุง ซ่อมแซมศาลาอเนกประสงค์ ศาลาที่พักจอดรถโดยสาร สนามกีฬา

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ พันทักษกิจ คือ จัดตั้ง กลุ่มอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ และลดต้นทุนการผลิต

3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการพัฒนาคนและเสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง พันทักษกิจ คือ อนุรักษ์ ประเพณีพื้นบ้าน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในตำบล บริหาร จัดการด้านสาธารณสุข ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านความปลอดภัยของประชาชน พันทักษกิจ คือ สนับสนุนศูนย์รวม ข้อมูลข่าวสารในการซื้อหรือการจ้าง และสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

5. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พันทักษกิจ คือ สร้างระบบ การจัดการกำจัดขยะ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหาร พันทักษกิจ คือ สร้างสังคมแบบการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาประสิทธิภาพบุคลากรของหน่วยงาน หน่วยงานสร้างความพร้อม ทั้งในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ปฏิบัติงาน เพื่อรองรับการปฏิบัติราชการที่มีประสิทธิภาพ และ หน่วยงานสร้างความพร้อมในการให้บริการประชาชน

จากยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าหาก อบต.บ้านม่วงสามารถดำเนินการได้ครอบคลุมและ สอดคล้องตามที่กำหนดไว้ น่าจะมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุยังเห็นว่า อบต.บ้านม่วงควรปรับปรุงการทำงานให้เข้าถึงผู้สูงอายุ และเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ อบต. ควรให้ความสำคัญในการปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป